

ЕВРАЗИЯ ЭКОНОМИКАЛЫК БИРЛИГИНИН СОТУ

КОНСУЛЬТАТИВДИК КОРУТУНДУ

2024-жылдын 13-ноябры

Минск шаары

Евразия экономикалык бирлиги Сотунун Чоң коллегиясы, төрагалык кылуучусу – Соттун төрагасы Дронов А.А., судья-баяндамачы Забара А.А., судья Ажибраимова А.М., Айриян Э.В., Александров Д.П., Исмаилов Е.Ж., Кайыпов М.Т., Кишкембаев А.Б., Павлова Н.В., Тунян А.Г. курамында,

Сот отурумунун катчысы Наумчик М.А. катышуусунда, Евразия экономикалык бирлиги Сотунун Статунун 46,68,69,96-пункттарын, Евразия экономикалык бирлиги Сотунун Регламентинин 14,72,85-беренелерин жетекчиликке алып,

Казакстан Республикасынын Атаандаштыкты коргоо жана өнүктүрүү боюнча агенттигинин атынан Казакстан Республикасынын арызы боюнча 2014-жылдын 29-майындагы Евразия экономикалык бирлиги жөнүндө Келишиминин жоболорун түшүндүрүү жөнүндө консультативдик корутунду берет.

I. Арыз берүүчүнүн суроосу

1. Казакстан Республикасынын Атаандаштыкты коргоо жана өнүктүрүү боюнча агенттигинин атынан Казакстан Республикасы 2014-жылдын 29-майындагы Евразия экономикалык бирлиги жөнүндө Келишиминин (мындан ары – Келишим) жоболорун түшүндүрүү жөнүндө арыз менен Евразия экономикалык бирлигинин Сотуна (мындан ары – Сот) кайрылды.

Соттун Чоң коллегиясынын 2024-жылдын 15-июлундагы токтому менен төмөнкү маселелерди түшүндүрүү жөнүндө арыз өндүрүшкө кабыл алынды:

- Евразия экономикалык бирлигинин (мындан ары – Бирлик, ЕАЭБ) укугуна ылайык Евразия экономикалык комиссиясы (мындан ары - Комиссия) бир булактан же жалгыз жеткирүүчүдөн (аткаруучудан, подрядчыдан) сатып алууларды жүзөгө ашырган учурда товарларды (жумуштарды, кызмат көрсөтүүлөрдү) сатып алууда монополиялык жогорку бааны белгилөө боюнча ыйгарым укуктарга ээби же Келишимдин 76-беренесинин жоболору сатып алууларды кошпогондо, товардык рынокто монополиялык жогорку бааны белгилөөгө, кармап турууга гана тиешелүүбү?

- Бирликтин укугуна ылайык «сатып алуулар» «товардык рынок» болуп таанылабы?

2. Жогорку Евразия экономикалык кеңешинин 2014-жылдын 23-декабрындагы № 101 чечими менен бекитилген Келишимдин 8-беренесинин 2-пунктунун жана 19-беренесинин 2-пунктунун, «Соттун компетенциясы» деп аталган IV главасында Евразия экономикалык бирлигинин Сотунун Статутунун (Келишимге № 2 тиркеме; мындан ары - Соттун Статуту), Евразия экономикалык бирлигинин Сотунун Регламентинин (мындан ары – Соттун Регламенти) 10 жана 73-беренелеринин жоболорун системалуу чечмелөөгө негизденип, соттун чоң коллегиясы сотко келишим жана ЕАЭБ алкагындагы эл аралык келишимдер менен анын компетенциясына киргизилген Бирликтин укуктарынын жоболорун түшүндүрүүгө ыйгарым укук берилгенин белгилейт.

Соттун чоң коллегиясы Соттун консультативдик корутундусунда Бирликтин укук ченемдерин бир түрдүү колдонууну камсыз кылуу боюнча соттун ишинин максатына жетүү үчүн (Соттун Статутунун 2-пункту) арыз берүүчүнүн суроолоруна жооптор Келишимдин, Бирликтин алкагындагы эл аралык келишимдердин тийиштүү жоболорун жана Бирликтин органдарынын чечимдерин толук өлчөмдө түшүндүрүү үчүн ушундай тартипте баяндалышы мүмкүн деп эсептейт.

Арыз ээсинин суроолорунун мазмунун, алардын логикасын жана өз ара байланышын эске алуу менен аларга жооп берүү үчүн ушул иштин алкагында:

- биринчиден, алардын аныктамалары Атаандаштыктын жалпы принциптери жана эрежелери жөнүндө протоколдун 19-пунктунун 2-пунктчасында (Келишимге 19-тиркеме) жана Сатып алууларды жөнгө салуу тартиби жөнүндө протоколдун 2-пунктунун төртүнчү абзацында (Келишимге 25-тиркеме) берилген «товардык рынок» жана «сатып алуулар» түшүнүктөрүнүн катышына;

- экинчиден, Келишимдин 76-беренесинин 1-пунктунун 1-пунктчасында каралган атаандаштыктын жалпы эрежелерин бузууга бөгөт коюу боюнча комиссиянын ыйгарым укуктарынын чеги, анын ичинде товарларды (жумуштарды, кызмат көрсөтүүлөрдү) мамлекеттик (муниципалдык) сатып алуулар, анын ичинде бир булактан же болбосо жалгыз берүүчүдөн (аткаруучудан, подрядчыдан) сатып алуулар аркылуу сатып алууга карата аныкталышы керек.

Ошентип, Келишимдин 76-беренесинин, Атаандаштыктын жалпы принциптери жана эрежелери жөнүндө протоколдун 2-пунктунун 19-пунктчасынын, Сатып алууларды жөнгө салуу тартиби жөнүндө протоколдун 2-пунктунун төртүнчү абзацынын жоболору ушул иш боюнча түшүндүрүлүүгө жатат.

3. Ишти арыз ээси койгон маселелер боюнча Соттун Регламентинин 75-беренесинин тартибинде кароого даярдоонун алкагында

компетенциясына атаандаштык (монополияга каршы) саясатын ишке ашыруу, сатып алуулар чөйрөсүндө жөнгө салуу жана контролдоо кирген мүчө мамлекеттердин Жогорку соттук инстанцияларынын жана мамлекеттик органдарынын кошумча маалыматтары жана пикирлери, ошондой эле Бирликтин туруктуу иштеген жөнгө салуучу органы катары комиссиянын позициясы суралды.

Тиешелүү маалымат Армения Республикасынын Кассациялык соту, Армения Республикасынын Атаандаштыкты коргоо боюнча комиссиясы, Беларусь Республикасынын Жогорку Соту, Беларусь Республикасынын Монополияга каршы жөнгө салуу жана соода министрлиги, Казакстан Республикасынын Сот администрациясы, Кыргыз Республикасынын Жогорку Соту, Кыргыз Республикасынын Финансы министрлиги, Кыргыз Республикасынын Экономика жана коммерция министрлигине караштуу Монополияга каршы жөнгө салуу кызматы, Россия Федерациясынын Жогорку Соту, Россия Федерациясынын Башкы прокуратурасы, Евразия экономикалык комиссиясы тарабынан берилген.

II. Соттун кортундулары

4. Соттун Статутунун 50-пунктун жетекчиликке алып, Соттун Чоң коллегиясы Сот адилеттигин жүзөгө ашырууда, анын ичинде Келишимдин жоболорун түшүндүрүүдө эл аралык укуктун жалпы таанылган принциптерин жана ченемдерин, келишимди, Бирликтин алкагындагы эл аралык келишимдерди, Бирликтин органдарынын чечимдерин жана буйруктарын, укуктук ченем катары таанылган жалпы практиканын далили катары эл аралык салтты колдонот.

1969-жылдын 23-майындагы Эл аралык келишимдер укугу жөнүндө Вена конвенциясынын «Түшүндүрүүнүн жалпы эрежелеринин» 31-беренесине ылайык эл аралык келишим колдонулуудагы келишимдин шарттарына алардын контекстинде бериле турган кадимки мааниге ылайык, ошондой эле келишимдин объектисин жана максаттарын эске алып, ак ниет чечмелениши керек.

5. 2014-жылдын 29-майындагы Евразия экономикалык бирлиги жөнүндө келишим менен региондук экономикалык интеграциянын эл аралык уюму болуп саналган Бирлик түзүлгөн (Келишимдин 1-беренеси).

Келишимдин 1-беренесинин 5-пунктуна ылайык Бирликке Келишимде жана Бирликтин алкагындагы эл аралык келишимдерде белгиленген чектерде жана көлөмдөрдө компетенция берилет. Көрсөтүлгөн чектерде гана рыноктогу атаандаштыктын, ошондой эле мамлекеттик (муниципалдык) сатып алуулардын жалпы принциптеринин жана эрежелеринин маселелери анын органдары тарабынан жөнгө салынат.

Ошентип, Евразия экономикалык комиссиясы жөнүндө Жобонун 3-пунктуна (Келишимге 1-тиркеме) ылайык, Комиссия өз ишин атаандаштык

саясаты (9-пунктча) жана мамлекеттик жана (же) муниципалдык сатып алуулар (13-пунктча) сыяктуу чөйрөлөрдү кошо алганда, Келишимде жана Бирликтин алкагындагы эл аралык келишимдерде каралган ыйгарым укуктардын чегинде жүргүзөт.

Келишимдин 3-беренесине ылайык Бирлик өз ишин ушул беренедө аныкталган принциптердин негизинде келишимге мүчө мамлекеттер берген компетенциянын чегинде жүзөгө ашырат. Ушул принциптердин негизинде Бирликтин органдары да иштешет (Келишимдин 8-беренесинин 3-пункту).

Универсалдуу мүнөзгө ээ болгон жана ЕАЭБдин карамагына кирген экономика чөйрөсүндөгү ар кандай мамилелерди системалуу укуктук жөнгө салууну камсыз кылган негизги принциптердин ичинде Келишимдин 3-беренесинде рынок экономикасынын жана ак ниет атаандаштыктын принциптери аталган.

ЕАЭБ мейкиндигинде рынок экономикасынын жана ак ниет атаандаштыктын принциптерин сактоо Евразиялык экономикалык интеграцияны андан ары өнүктүрүүнүн, мүчө мамлекеттердин экономикаларын чыңдоонун, алардын шайкеш өнүгүшүнүн жана жакындашуусунун милдеттүү шарттарынын бири болуп саналат. Мында ак ниет атаандаштык принциби Келишимдин 4-беренесинде саналып өткөн максаттардын ар бири менен түздөн-түз өз ара байланышкан: мүчө мамлекеттердин калкынын жашоо деңгээлин жогорулатуу кызыкчылыгында алардын экономикаларынын туруктуу өнүгүүсү үчүн шарттарды түзүү; Бирликтин алкагында товарлардын, кызмат көрсөтүүлөрдүн, капиталдын жана эмгек ресурстарынын бирдиктүү рыногун түзүүгө умтулуу; глобалдык экономика шарттарында улуттук экономикалардын ар тараптуу модернизациясы, кооперациясы жана атаандаштыкка жөндөмдүүлүгүн жогорулатуу.

Мамлекеттик (муниципалдык) сатып алууларды жөнгө салуу бөлүгүндө Бирликтин укук деңгээлинде мындай мамиле Келишимдин 1-беренесинин 88-пунктунун онунчу абзацында бекитилген, атаандаштыкты өнүктүрүү аталган мамилелерди жөнгө салуунун максаттарына жана принциптерине ылайык киргизилген.

Эл аралык келишимди чечмелөөнүн жалпы эрежесин эске алуу менен, соттун чоң коллегиясы өтүмдүү ээси сураган келишимди түшүндүрүү анын жоболорунун тутумдуу өз ара байланышында, алардын контекстинде, ошондой эле келишимдин объектисин жана максаттарын эске алуу менен жүргүзүлүшү керек деген негизде жүргүзүлөт.

Келишимдин XVIII жана XXII бөлүмдөрүнүн, 3-беренесинин жоболору, рынок экономикасынын жана ак ниет атаандаштыктын принциптери атаандаштыктын да, сатып алуулардын да жалпы эрежелеринин укуктук уңгусун түзгөнүн көрсөтөт.

6. Мамилелери башкалардын арасында мамлекеттик (муниципалдык) сатып алууларды камтыган товардык рыноктордогу атаандаштык (монополияга каршы) укуктун аракети жөнүндө мүчө мамлекеттердин органдары да ушул иш боюнча соттун суроо-талаптарына өз жоопторун беришкен (Армения Республикасынын атаандаштыкты коргоо боюнча комиссиясынын 2024-жылдын 2-сентябрындагы № 010109, Беларусь Республикасынын Монополияга каршы жөнгө салуу жана соода министрлигинин 2024-жылдын 20-августундагы № 14-01-08/1586 К, Кыргыз Республикасынын Экономика жана коммерция министрлигине караштуу Монополияга каршы жөнгө салуу кызматынын 2024-жылдын 29-августундагы № 07-2/1770, Россия Федерациясынын Башкы прокуратурасынын 2024-жылдын 30-августундагы №91/1-488-24 каттары).

Алардын жалпы эреже деп таянган позициясына ылайык, , мүчө мамлекеттердин монополиялык ишке жана атаандаштыкты өнүктүрүүгө каршы аракеттенүү жөнүндө мыйзамдарынын ченемдери атаандаштыктын өнүгүшүн камсыз кылууга багытталган жана товарларды сатуу (сатып алуу) боюнча бүтүмдөр жасалган бардык товардык рыноктордо, анын ичинде мамлекеттик сатып алуулар аркылуу да колдонулат. Бул ченемдер атаандаштыкты жана сатып алууларды укуктук жөнгө салуу предметиндеги айырмачылыктарга карабастан, алып коюусуз же чектөөсүз толук өлчөмдө колдонулат.

7. Ошентип, атаандаштык (монополияга каршы) саясат жана мамлекеттик (муниципалдык) сатып алуулар келишими менен жөнгө салуу, анын ичинде Келишимде белгиленген рынок экономикасынын жана ак ниет атаандаштыктын принциптеринин негизинде жүзөгө ашырылат. Бул принциптердин аракети каралып жаткан мамилелерди укуктук жөнгө салуунун системалуу байланышын аныктайт.

Ошол эле учурда Соттун Чоң коллегиясы арыз ээсинин суроолорунан улам, ушул иш боюнча комиссиянын атаандаштык чөйрөсүндөгү контролдук ыйгарым укуктарын түшүндүрүү зарыл деп эсептейт. Бирликтин мамлекеттик (муниципалдык) сатып алуулар жөнүндө укуктун сактоону камсыз кылуу боюнча комиссиянын контролдук ыйгарым укуктары жөнүндө Келишимдин жоболорун түшүндүрүүнү арыз ээси сураган жок.

Ошол эле учурда Соттун Чоң коллегиясы мүчө мамлекеттин сатып алуулар жөнүндө мыйзамдарынын сакталышын көзөмөлдөө анын ыйгарым укуктуу органы тарабынан камсыз кылынганына көңүл бурат (Келишимдин 1-беренесинин 88-пунктунун экинчи жана сегизинчи абзацтары).

«Товардык рынок» жана «сатып алуулар» түшүнүгүнүн катышы жөнүндө

8. Атаандаштыктын жалпы принциптери жана эрежелери жөнүндө Протоколдун 2-пунктунун 19-пунктчасы (Келишимге 19-тиркеме) «товардык рынокту» товарды жүгүртүү чөйрөсү катары аныктайт, аны башка товар менен алмаштырууга болбойт, же анын чектеринде (анын ичинде географиялык) экономикалык, техникалык же башка мүмкүнчүлүктөн же максатка ылайыктуулуктан улам сатып алуучу товарды сатып ала алат жана мындай мүмкүнчүлүк же максатка ылайыктуулук анын чегинен тышкары болбойт.

Мындай шарттарда товар рыногунун абалы, анда түзүлгөн шарттар ошол рынокто товарды сатып алуу шарттарын түзөт.

Өз кезегинде, «товар» сатуу, алмашуу же башка жүгүртүүгө киргизүү үчүн арналган жарандык укуктардын объектиси (анын ичинде жумуш, кызмат көрсөтүү, анын ичинде финансылык кызмат) катары аныкталат (Атаандаштыктын жалпы принциптери жана эрежелери жөнүндө протоколдун 18-пунктунун 2-пунктчасы).

Сатып алууларды жөнгө салуу тартиби жөнүндө протоколдун 2-пунктунун төртүнчү абзацына ылайык (Келишимге № 25-тиркеме) «сатып алуулар» термини мамлекеттик (муниципалдык) сатып алууларды түшүндүрөт, бул сатып алуулар жөнүндө мүчө мамлекеттин мыйзамдарында каралган учурларда бюджеттик, ошондой эле башка каражаттардын эсебинен заказчылардын товарларды, жумуштарды, кызмат көрсөтүүлөрдү сатып алуусун жана башка сатып алууларды, ошондой эле сатып алуулар жөнүндө келишимдерди (контракттарды) аткарууга байланышкан мамилелерди билдирет.

Мында «заказчы» термини деп мамлекеттик орган, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органы, бюджеттик уюм (анын ичинде мамлекеттик (муниципалдык) мекемелер), ошондой эле сатып алуулар жөнүндө мүчө мамлекеттин мыйзамдарында аныкталган учурларда ушул мыйзамдарга ылайык сатып алууларды жүзөгө ашыруучу башка жактар түшүнүлөт (Сатып алууларды жөнгө салуу тартиби жөнүндө протоколдун 2-пунктунун үчүнчү абзацы).

9. Соттун Чоң коллегиясы атаандаштыктын жалпы принциптери жана эрежелери жөнүндө Протоколдун 2-пунктунун биринчи абзацынын жоболоруна ылайык (Келишимге 19-тиркеме) «товардык рынок» түшүнүгүнүн аныктамасы ушул Протоколдун жана Келишимдин XVIII бөлүмүнүн «Атаандаштыктын жалпы принциптери жана эрежелери» максаттары үчүн берилген деп белгилейт.

Келишимдин XVIII бөлүмүнүн предмети болуп, мүчө мамлекеттердин аймактарында атаандаштыкка каршы аракеттерди жана эки же андан көп мүчө мамлекеттердин аймагында транс чек аралык

рыноктордо атаандаштыкка терс таасирин тийгизүүчү аракеттерди табууну жана бөгөт коюуну камсыз кылуучу атаандаштыктын жалпы принциптерин жана эрежелерин белгилөө саналат (Келишимдин 74 – беренесинин 1-пункту).

Келишимдин XVIII бөлүмүнө ылайык, атаандаштыктын жалпы принциптери жана эрежелери жөнүндө протокол иштелип чыккан, ал келишимдин көрсөтүлгөн бөлүмүн колдонуунун өзгөчөлүктөрүн, эки же андан ашык мүчө мамлекеттердин аймактарында транс чек аралык рыноктордо атаандаштыктын жалпы эрежелерин бузгандыгы үчүн айыптык санкцияларды, комиссия тарабынан трансчек аралык рыноктордо атаандаштыктын жалпы эрежелеринин сакталышына контролдукту жүзөгө ашыруунун тартибин, (мүчө мамлекеттердин ыйгарым укуктуу органдары менен өз ара аракеттенүүнү кошкондо), атаандаштык (монополияга каршы) мыйзамдардын сакталышына контролдукту жүзөгө ашырууда мүчө мамлекеттердин ыйгарым укуктуу органдарынын өз ара аракеттенүүсүнүн, ошондой эле бааны мамлекеттик жөнгө салууну киргизүүнүн жана аны киргизүү жөнүндө мүчө мамлекеттердин чечимдерин талашуунун тартибин аныктайт.

«Сатып алуулар» түшүнүгүнүн аныктамасы сатып алууларды жөнгө салуу тартиби жөнүндө Протоколдун 2-пунктунда, (Келишимге.№ 25 тиркеме) аны ушул Протоколдо колдонууга байланыштуу жана Келишимдин «Мамлекеттик (муниципалдык) сатып алуулар» XXII бөлүмүндө билдирилген.

Соттун Чоң коллегиясынын пикиринде, «товардык рынок», «товар», «сатып алуулар» түшүнүктөрүнүн аныктамалары Келишимдин ар кандай бөлүмдөрүндө жана тиркемелеринде берилгени, жөнгө салуу предмети ар башка болуп саналганы, аларды салыштырууга жана салыштырып талдоого тоскоолдук кылбайт, анткени Келишимдин 6-беренесине ылайык, Бирликтин укугу бирдиктүү системаны түзөт жана жөнгө салуунун айрым чөйрөлөрүнө карата атайын көрсөтмөлөр жок болгон учурда Бирликтин укук актыларында колдонулган түшүнүктөр жана терминдер бирдиктүү мааниде колдонулууга тийиш.

10. «Товардык рынок» жана «сатып алуу» түшүнүктөрүнүн мазмунун талдоо аларды салыштырып көрүү Соттун Чоң коллегиясына эки түшүнүк тең жалпы түшүнүк категориясы - товарларды, жумуштарды, кызмат көрсөтүүлөрдү сатып алуу аркылуу бири-бири менен байланышкан деген тыянак чыгарууга мүмкүндүк берет.

Түшүнүктүн мазмунуна таянсак, «товардык рынок» товар жүгүртүү чөйрөсүн түшүндүрөт, анын чектеринде товар сатып алынышы мүмкүн жана мындай мүмкүнчүлүк же максатка ылайыктуулук анын чегинен тышкары жок, ал эми «сатып алуулар» - мындай товарды сатып алуу формаларынын бири.

Соттун Чоң коллегиясы атаандаштыктын жалпы принциптери жана эрежелери жөнүндө протоколдун (Келишимге №19 - тиркеме) 2-пунктунун 19-пунктчасындагы «товардык рынок» түшүнүгүн ачууда пайдаланылуучу «алуучу» терминин товарды алган ар кандай жак катары кадимкидей мааниде чечмелөө керек деп эсептейт, анткени келишимдин мазмунунан катышуучу мамлекеттердин бул терминге атайын маани берүү ниети болбошу керек. Келишимдин контекстинде бул термин өзүнүн маанилик мааниси боюнча «заказчы» термининен кененирээк, анткени ал сатып алууларды жөнгө салуу тартиби жөнүндө Протоколдун 2-пунктунун үчүнчү жана төртүнчү абзацтарында аныкталат жана колдонулат (келишимге № 25-тиркеме). Мында «алуучу» термининин мазмуну мамлекеттик органдарды, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарын, бюджеттик уюмдарды, ошондой эле сатып алуулар аркылуу товарларды сатып алуучу башка жактарды да камтыйт.

Ошондой эле Соттун Чоң коллегиясы белгилегендей, «товардык рынок» түшүнүгүн аныктоодо сөз болуп жаткан товарды сатып алуу сатып «алуучу» түшүнүгүн аныктоодо каралган бюджеттик жана башка каражаттардын эсебинен гана сатып алууну каржылоо мүмкүнчүлүгү менен чектелбейт.

Ошентип, «товардык рынок» түшүнүгү (атаандаштыктын жалпы принциптери жана эрежелери жөнүндө Протоколдун 2-пунктунун 19-пунктчасы (Келишимге №19-тиркеме) бул товар сатып алынышы мүмкүн болгон товарды жүгүртүү чөйрөсү катары сатып алуучунун укуктук абалынын белгиси жана сатып алууну каржылоо булагы боюнча чектөөлөрдү камтыбайт. Мында, сатып алууларды жөнгө салуу тартиби жөнүндө Протоколдун 2-пунктунун үчүнчү жана төртүнчү абзацтарындагы «заказчы» жана «сатып алуулар» түшүнүктөрүнүн аныктамасын эске алуу менен сатып алуулар аркылуу заказчынын товарды сатып алуусу (Келишимге № 25-тиркеме) тиешелүү товардык рынокто жүзөгө ашырылат.

11. Сатып алууларды жөнгө салуу тартиби жөнүндө Протоколдун 4 жана 10-пункттарына ылайык (Келишимге № 25-тиркеме) бир булактан же бир берүүчүдөн (аткаруучудан, подрядчыдан) сатып алуулар сатып алууларды жүргүзүүнүн ыкмаларынын бири болуп саналат жана протоколдун №3-тиркемесинде каралган учурларда, №1 тиркеменин10-пунктунда көрсөтүлгөн келишимдин баасын эсептөө жана негиздөө талаптарын эске алуу менен жүзөгө ашырылат. Мүчө мамлекет өзүнүн сатып алуулар жөнүндө мыйзамында ушул тиркемеде каралган товарлардын, жумуштардын жана кызмат көрсөтүүлөрдүн тизмегин кыскартууга укуктуу (Протоколдун 10-пунктунун экинчи абзацы).

Бир булактан же бир берүүчүдөн (аткаруучудан, подрядчыдан) сатып алуу жол-жобосу өзөгүн мамлекеттик (муниципалдык) сатып алуулар учурунда берүүчүнү (аткаруучуну, подрядчыны) тандоо ыкмасы болуп

саналат, мында заказчы өзү аныктаган бир гана потенциалдуу берүүчүгө (аткаруучуга, подрядчыга) келишим түзүүнү сунуш кылат. Бир булактан же бир берүүчүдөн (подрядчы, аткаруучу) сатып алуулар жөнүндө маалыматтарды жайгаштыруу талаптары мүчө мамлекеттин сатып алуулар жөнүндө мыйзамдары менен белгиленет (сатып алууларды жөнгө салуу тартиби жөнүндө Протоколдун . 1-тиркемесинин 10-пунктунун экинчи абзацы).

Соттун Чоң коллегиясы мамлекеттик (муниципалдык) товарды сатып алуу, анын ичинде бир булактан же бир берүүчүдөн (аткаруучудан, подрядчыдан) сатып алуу өзүнчө товардык рынок болуп саналбайт деп белгилейт. Ошондой эле, Келишим бул товар жүгүртүлүп жаткан товардык рыноктун жалпы көлөмүнөн сатып алуулар аркылуу алынган товарларды алып салууну караштырбайт.

Евразия экономикалык комиссиясынын кеңешинин 2013-жылдын 30-январындагы №-7 чечими менен бекитилген жана трансчек аралык рыноктордо атаандаштыктын жалпы эрежелерин сактоого мониторинг жүргүзүү максатында иштелип чыккан атаандаштыктын абалын баалоо методикасы (мындан ары – методика) мындай алып таштоолорду - камтыбайт.

Методиканын 37-пунктуна ылайык, товардык рыноктун көлөмүн жана рыноктогу чарбакер субъекттердин үлүшүн эсептөөнүн негизги көрсөткүчү болуп сатуунун көлөмү саналат. Методикада каралган башка көрсөткүчтөрдү сатуунун көлөмүн аныктоого мүмкүн болбогон же товардык рыноктун өзгөчөлүгүнөн улам алар товардык рыноктогу чарба жүргүзүүчү субъекттердин абалын атаандаштык көз карашынан кыйла так мүнөздөөгө мүмкүндүк берген учурларда пайдаланууга жол берилет.

Методиканын 39-пунктуна ылайык, маалыматка жараша товардык рыноктун көлөмү төмөнкүдөй аныкталат:

а) товардык рынокто аракеттенген чарба жүргүзүүчү субъекттердин товарды сатуу көлөмдөрүнүн суммасы. Мында бир эле товарды кайталап эсепке алууга жол берилбейт;

б) товар рыногунун географиялык чектеринде (аны өндүрүү процессинде товардын керектөөсүн жана запастардын көлөмүн эсептеп чыгаруу менен) товарды тиешелүү аймактан ташып чыгуу (экспорттоо) көлөмүн эсептен чыгаруу менен жана товарды тиешелүү аймакка ташып кирүү (импорттоо) көлөмүн кошуу менен товар өндүрүү көлөмдөрүнүн суммасы;

в) товардык рынокто аракеттенген сатып алуучулар тарабынан товарды сатып алуулардын көлөмүнүн суммасы, башка нерселер менен катар төмөнкүчө аныкталышы мүмкүн:

чекене товар жүгүртүүнүн орточо соода үстөмдүгүнө туураланган көлөмү (дүң рыноктор үчүн);

калктын ар бир кишисине жана калктын санына товарды керектөөнүн негизделген ченемдерин (мисалы, сатып алуучулардын саны көп чекене товардык рыноктор үчүн) зарыл болгон учурда керектөө ченемдерине жетишүүнүн иш жүзүндөгү даражасына келтирет.

Ошентип, Келишимдин жоболорун өнүктүрүүгө методика изилденүүчү товардык рыноктун көлөмүндө товарды сатып алуу формасына карабастан сатуунун/сатып алуунун бардык көлөмүн эске алууну милдеттендирет.

Мындан тышкары, Соттун Чоң коллегиясы товардык рыноктогу атаандаштыктын абалын баалоодо мамлекеттик жана муниципалдык муктаждыктар үчүн товар берүүчүлөрдү конкурстук тандоонун шарттарын товардык рынокко кирүү үчүн административдик чектөө (тоскоолдук) катары изилдөө зарылдыгын белгилейт, бул методиканын 43 жана 44-пункттарында каралган. Мындай көрсөткүчтүн киргизилиши товар рыногунда товар жүгүртүүнүн формасы бул рынокко баа берүүдө атаандаштыктын жалпы принциптерин жана эрежелерин колдонууну чектебейт деген тезисти да ырастайт.

Соттун Чоң коллегиясынын пикири боюнча, мамлекеттик (муниципалдык) сатып алуулар аркылуу алынган товарды конкреттүү товардык рыноктун жалпы көлөмүнөн чыгаруу мындай товардык рынокто атаандаштыкка баа берүүнүн бурмаланышына алып келет.

12. Жогоруда баяндалгандардын негизинде Соттун Чоң коллегиясы Келишимдин ченемдерин колдонуу максаттары үчүн товар рыногун товарларды жүгүртүү чөйрөсү катары түшүнүү керек деген тыянакка келет, ал эми мамлекеттик (муниципалдык) сатып алуулар, анын ичинде аларды жүргүзүүнүн өзүнчө ыкмасы катары бир булактан же бир берүүчүдөн (аткаруучудан, подрядчыдан) сатып алуулар ушул товардык рыноктун алкагында товарларды сатып алуунун формаларынын бирин билдирет. Ошол эле учурда товар рыногунун абалы жана андагы калыптанып калган шарттар тиешелүү товардын жүгүртүү шарттарын да түзөөрүн өзгөчө белгилей кетүү керек, бул өз кезегинде мындай товардык рынокто жүргүзүлүүчү мамлекеттик (муниципалдык) сатып алууларга таасир этиши мүмкүн.

**Келишимдин 76-беренесинин 1-пунктунун 1-пунктчасында
белгиленген тыюу салууларды бузууга бөгөт коюу боюнча Комиссиянын
ыйгарым укуктары жөнүндө**

13. Келишимдин 76-беренесинин 7-пунктунда мүчө мамлекеттердин чарба жүргүзүүчү субъекттери (рынок субъекттери), ошондой эле мүчө мамлекеттердин ишкердик менен алектенбеген жеке жактары жана коммерциялык эмес уюмдары тарабынан атаандаштыктын жалпы эрежелерин бузууга бөгөт коюу Келишимдин XVIII бөлүмүндө белгиленген, эгерде мындай бузуулар эки же андан ашык мүчө мамлекеттердин аймактарында, транс чек аралык рыноктордо атаандаштыкка терс таасирин тийгизген же тийгизиши мүмкүн болсо, каржы рынокторун кошпогондо, атаандаштыктын жалпы принциптери жана эрежелери жөнүндө Протоколдо каралган тартипте Комиссия тарабынан жүзөгө ашырылат (Келишимге № 19 тиркеме).

Келишимдин 76-беренесинин 1-пункту үстөмдүк абалды ээлеген чарбакер субъекттин (рынок субъектинин) аракеттерине (аракетсиздигине) тыюу салат, анын натыйжасы атаандаштыкка жол бербөө, чектөө, четтетүү жана (же) башка жактардын таламдарын басмырлоо болуп саналат. Ченемде чарбакер субъекттин мындай аракеттеринин (аракетсиздигинин) ачык тизмеси келтирилет, анын ичинде товардын монополиялык жогорку же монополиялык төмөн баасын белгилөөгө же кармап турууга тыюу салынат (1-пунктча).

Мында чарба жүргүзүүчү субъект (рынок субъекти) деп коммерциялык уюм, киреше алып келүүчү ишти жүзөгө ашыруучу коммерциялык эмес уюм, жеке ишкер, ошондой эле киреше алып келүүчү кесиптик иши мүчө мамлекеттердин мыйзамдарына ылайык мамлекеттик каттоодон жана (же) лицензияланууга тийиш болгон жеке жак түшүнүлөт (атаандаштыктын жалпы принциптери жана эрежелери жөнүндө Протоколдун 2-пунктунун 20-пунктчасы).

Атаандаштыктын жалпы принциптери жана эрежелери жөнүндө протоколдун 7-пунктунун 2-пунктчасынан улам белгилүү бир товардын рыногундагы чарба жүргүзүүчү субъекттин (рынок субъектинин) абалын үстөмдүк абал деп эсептөө керек, ал ага тиешелүү товардык рынокто товарды жүгүртүүнүн жалпы шарттарына чечүүчү таасир көрсөтүүгө жана (же) ушул товардык рыноктон башка чарба жүргүзүүчү субъекттердин (рынок субъекттеринин) бул товардык рынокко кирүүсүн четтетүүгө жана (же) башка чарба жүргүзүүчү субъекттердин (рынок субъекттеринин) бул товардык рынокко кирүүсүн кыйындатууга мүмкүндүк берет.

Өтүнмө ээсинин маселесинин сөзмө-сөз баяндалышын көңүлгө алып менен, соттун чоң коллегиясы келишимдин 76-беренесинин 7-пунктунда жана атаандаштыктын жалпы принциптери жана эрежелери жөнүндө протоколдун жоболорунда аныкталган комиссиянын компетенциясын эске алуу менен комиссиянын ыйгарым укуктары товардын монополиялык

жогорку же монополиялык төмөн баасын белгилөөнү же кармап турууну кошо алганда, жогоруда аталган рынок субъекттеринин тыюу салынган жүрүм-турум фактыларын аныктоого жана токтотууга багытталгандыгын белгилей кетүү зарыл деп эсептейт.

Монополиялык жогорку атаандаштыктын жалпы принциптерин жана эрежелерин белгилөө максаттары үчүн үстөмдүк абалды ээлеген чарба жүргүзүүчү субъект тарабынан белгиленген товардын баасы, эгерде бул баа мындай товарды өндүрүү жана сатуу үчүн зарыл болгон чыгымдардын жана пайданын суммасынан жана товарды сатып алуучулардын же сатуучулардын курамы, товарды жүгүртүү шарттары, товардык рынокко кирүү шарттары, салык салууну жана бажылык-тарифтик жөнгө салууну кошкондо мамлекеттик жөнгө салуу боюнча товардык рынокто атаандаштык шарттарында түзүлгөн баадан ашып кетсе, Бирликтин аймагында же анын чегинен тышкары мындай рынок болгон учурда (атаандаштыктын жалпы принциптери жана эрежелери жөнүндө Протоколдун 2-пунктунун 12-пунктчасы).

Эгерде үстөмдүк абалды ээлеген чарба жүргүзүүчү субъект (рынок субъекти) тарабынан белгиленген баа мындай товарды өндүрүү жана сатуу үчүн иш жүзүндөгү же зарыл болгон чыгымдардын жана пайданын суммасынан төмөн болуп, Бирликтин аймагында же анын чегинен тышкары мындай өңчөй рынокто салыштырма товардык рынокто атаандаштык шарттарында түзүлгөн баадан төмөн болсо (атаандаштыктын жалпы принциптери жана эрежелери жөнүндө Протоколдун 2-пунктунун 13-пунктчасы), ал монополиялык төмөн баа деп түшүнүлөт.

Ошондой эле соттун чоң коллегиясы Келишимдин 1 - беренесинин 76-пунктунда тыюу салынган рынокто үстөмдүк кылган чарбакер субъекттин жүрүм-турумунун натыйжасында бузуунун объективдүү тарабын түзүүчү терс кесепеттердин-атаандаштыкты болтурбоо, чектөө, четтетүү жана (же) башка адамдардын кызыкчылыктарын басмырлоо мүмкүндүгү болууга тийиш экендигине көңүл бурат. Мында рыноктун мындай субъектиси тарабынан кыянаттык кылуу, анын ичинде монополиялык бааларды түзүү, белгилөө (колдоо) түрүндө да көрүнүшү мүмкүн.

14. Соттун чоң коллегиясы комиссия тарабынан өз ыйгарым укуктарын жүзөгө ашыруу компетенциясынын чегинде, ошондой эле Бирликтин укугу менен белгиленген шарттарды жана тартипти сактоо менен ишке ашырылышы керек деп эсептейт.

Келишимдин 74-беренесинин 2-пунктуна ылайык, Бирликке мүчө мамлекеттердин чарба жүргүзүүчү субъекттери (рынок субъекттери) тарабынан атаандаштыктын жалпы эрежелерин бузууга бөгөт коюу боюнча Комиссиянын компетенциясын аныктоо максатында Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин № 29 чечими Евразия экономикалык

кеңешинин 2012-жылдын 19-декабрындагы чечими менен рынокту транс чек аралык катары классификациялоонун критерийлери (мындан ары – Критерийлер) белгиленген.

Келишимдин 76-беренесинде каралган бардык бузууларга карата колдонулуучу рыноктун трансчегаралык экендигин аныктоонун жалпы эрежеси Келишимдин 74-беренесинин 2-пунктунда жана аталган Критерийлердин 2-пунктунда белгиленген. Ал географиялык мамилеге негизделет жана эгерде товардык рыноктун географиялык чектери эки же андан көп мүчө-мамлекеттердин аймактарын камтыса, рынокту трансчегаралык рынокко киргизет.

Мындан тышкары, Критерийлердин 5-пунктунда Келишимдин 76-беренесинин 1-пунктунда белгиленген тыюу салууларды чарба жүргүзүүчү субъекттер тарабынан бузууга жол бербөө үчүн Комиссия үчүн зарыл болгон өзгөчө шарттардын тизмеси камтылган.

Мында Соттун Чоң коллегиясы Келишимдин жана анын тиркемелеринин жоболору товарды сатып алуунун формасына жараша келишимде камтылган бардык трансчегаралык рыноктордо атаандаштыктын жалпы эрежелерин сактоону контролдоо боюнча комиссиянын ыйгарым укуктарын чектебей тургандыгын белгилейт - анын ичинде товарды сатып алуу сатып алуу жол-жоболору аркылуу (бир булактан же бир Жеткирүүчүдөн Сатып алууну кошкондо) ортомчулук кылган учурларда да, анткени рынок субъектинин үстөмдүк абалды ээлеген аракеттеринин (аракетсиздигинин) товарды жүгүртүү шарттарына таасир этүү мүмкүнчүлүгү жокко чыгарылбайт.

Бул корутунду Келишимдин 76-беренесинин 7-пунктун (№ С-3/19 Делрус I иши боюнча Сот Коллегиясынын 2020-жылдын 11-февралындагы чечиминин 6.1-пункту) колдонууга карата Соттун практикасында мурда түзүлгөн укуктук позицияга дагы дал келет), ага ылайык XVIII бөлүмдүн жоболорунун чөйрөсү Макулдашуунун жана Атаандаштыктын жалпы принциптери жана эрежелери жөнүндө протоколдун алкагында ЕАЭБ алкагында атаандаштыкка терс таасирин тийгизген же тийгизиши мүмкүн болгон бардык мамилелерге, ошондой эле экономикалык иштин бардык түрлөрүнө карата колдонулат. Ал Келишимдин жана Протоколдун XVIII бөлүмүнүн тиешелүү жоболорунда (мисалы, финансылык рыноктордо) ачык көрсөтүлгөн чөйрөлөр менен гана чектелет.

Жогоруда баяндалгандарды эске алуу менен, ошондой эле конкреттүү товарларды мамлекеттик (муниципалдык) сатып алуулар өзүнчө товардык рыноктор болуп саналбаганын көңүлгө алуу менен Соттун Чоң коллегиясы Комиссия бул товарларды жүгүртүү товардык рынокторунун өзүндө атаандаштыктын жалпы эрежелерин бузууларга бөгөт коюу боюнча ыйгарым укуктарга ээ деген тыянакка келет, мында товарларды сатып алуу жол-жоболору аркылуу сатып алуу жүрөт (анын ичинде үстөмдүк абалды

ээлеген рынок субъектинин монополиялык жогорку же монополиялык төмөн бааны белгилөөгө, кармап турууга тыюу салуу боюнча). Башкасы, соттун чоң коллегиясынын пикири боюнча, бирликтин иштешинин негизи катары келишимге катышкан мамлекеттер тарабынан белгиленген рынок экономикасынын жана ак ниет атаандаштыктын принциптерин сактоо мүмкүн эместигине алып келмек.

Укуктук мамилелерди жөнгө салуу мүчө мамлекеттин мыйзамдары менен белгиленген сатып алуу жол-жоболорундагы бузууларга келсек, анда Келишимдин 88-беренесинин 1-пунктунун жоболорун жана Сатып алууларды жөнгө салуу тартиби жөнүндө Протоколдун жоболорун эске алуу менен, аларга бөгөт коюу Бирликке мүчө мамлекеттин ушул чөйрөдө ыйгарым укуктуу органдарынын компетенциясына кирет.

15. Мындан тышкары, Келишимдин 76-беренесинин 7-пунктунун жоболорунан улам Комиссия конкурстун жалпы принциптери жана эрежелери жөнүндө Протоколдо каралган атаандаштыктын жалпы эрежелерин бузууга бөгөт коюу тартибин сактоого тийиш, анын 11-пунктуна ылайык арыздарды кароо тартиби, териштирүүлөрдү жүргүзүү тартиби, иштерди кароо тартиби, башка жол-жоболук жана методикалык документтер бекитилген.

Комиссия тарабынан атаандаштыктын жалпы эрежелерин бузууларга бөгөт коюунун белгиленген тартибинин так сакталышы Бирликтин атаандаштык (монополияга каршы) укугу жаатында контролдук функцияларды жүзөгө ашыруунун мыйзамдуулугунун маанилүү жана зарыл шарты болуп саналат.

Комиссия тарабынан трансчегаралык рыноктордо атаандаштыктын жалпы эрежелеринин конкреттүү бузулууларын аныктоого карата соттун чоң коллегиясы мындай учурларда комиссиянын чыгарган чечимдеринин мыйзамдуулугу сот тартибинде текшерилиши мүмкүн экендигин белгилейт (Соттун Статутунун 2-пунктчасы, атаандаштыктын жалпы принциптери жана эрежелери жөнүндө протоколдун 14-пункту).

16. Жогоруда айтылгандардын негизинде Соттун Чоң коллегиясы төмөнкүдөй тыянактарга келет:

16.1. Мамлекеттик (муниципалдык) сатып алуулар, аларды жасоо ыкмасына карабастан, өзүнчө товардык рынок болуп саналбайт, бирок атаандаштыктын жалпы принциптери жана эрежелери жайылтылуучу тийиштүү трансчегаралык товардык рынокто товарды (жумуштарды, кызмат көрсөтүүлөрдү) сатып алуунун формасы болуп саналат.

16.2. Комиссия Келишимдин 76-беренесинин 7-пунктунун жоболоруна ылайык үстөмдүк абалды ээлеген чарба жүргүзүүчү субъект тарабынан товарлардын (жумуштардын, кызмат көрсөтүүлөрдүн) монополиялык жогорку же монополиялык төмөн баасын белгилөө, кармап туруу фактыларына бөгөт коюу боюнча ыйгарым укуктарга ээ.

Трансчегаралык рыноктордо атаандаштыктын жалпы эрежелерин бузууга бөгөт коюу комиссия тарабынан ар бир учурда бардык жагдайларды эске алуу менен, атаандаштыктын жалпы принциптери жана эрежелери жөнүндө протоколдо (Келишимге 19-тиркеме) каралган тартипте жүзөгө ашырылат. Чарба жүргүзүүчү субъект комиссиянын конкреттүү чечимине макул болбосо, ал Евразия экономикалык бирлигинин сотунда каралышы мүмкүн.

III. Корутунду жоболор

Ушул Консультативдик корутундунун көчүрмөсү арыз берүүчүгө жиберилсин.

Консультативдик корутунду Соттун расмий интернет-сайтына жайгаштырылсын.

Төрагалык кылуучу

А.А. Дронов

Судьялар:

А.М. Ажибраимова

Э.В. Айриян

Д.П. Александров

А.А. Забара

Е.Ж. Исмаилов

М.Т. Кайыпов

А.Б. Кишкембаев

Н.В. Павлова

А.Г. Тунян